

การจัดการธนาคารน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตะโหนดอำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง
Water Bank Management by the Community Participation of Tamot,
Tamot District, Phatthalung Province

ปาโมช บุญยะตุลานนท์
นิสิต ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
โทร 080-5590991, อีเมล: Pamot.Bunyatulanon@gmail.com

Pamote Bunyatulanon
Student, Faculty of Art; Kasetsart University

รองศาสตราจารย์ ไฉไล ศักติวรพงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.สากร สถิตวิทยานันท์
อาจารย์ประจำ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
โทร 02-9427550, Email: fsocsk@ku.ac.th

Associate Professor Chailai Sakdivorapong and Associate Professor Dr. Sakol
Satitwitayanon
Lecturer, Faculty of Social Science; Kasetsart University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิด หลักการ การดำเนินงานโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง 2) กระบวนการมีส่วนร่วมโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง 3) ผลที่เกิดจากการดำเนินงาน การจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหนด อำเภอตะโหนด จังหวัดพัทลุง ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ โดยใช้ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย การทำธนาคารน้ำของชุมชนตะโหนด เป็นแนวคิดโดยการชะลอความเร็วการไหลของน้ำให้ช้าลง และกักเก็บตะกอนเอาไว้ไม่ให้ไหลไปทับถมตอนล่าง ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปีทั้งภาคการเกษตรและการอุปโภคบริโภค กระบวนการมีส่วนร่วมนั้น ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการกำหนด

กฎระเบียบ เพื่อให้ปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกัน ร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติโดยการเดินสำรวจแหล่งน้ำ ร่วมกันปลูกต้นไม้ทดแทนบริเวณสองข้างลำห้วยที่มีการสร้างธนาคารน้ำเพื่อเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้กับสภาพป่าไม้ รวมทั้งการมีส่วนร่วมยังทำให้ชาวบ้านในชุมชนเกิดจิตสำนึก เห็นคุณค่าและรู้สึกห่วงใยในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำในชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การจัดการ ธนาคารน้ำ การมีส่วนร่วมของชุมชน

Abstract

This research aims to study 1) The concept of operating principles of Community Management of Water Bank. by community Tamot District Phatthalung 2) participation by the community in managing water bank. by community Tamot District Phatthalung 3) the effects of the operation. Management of Water Bank by community Tamot District Phatthalung. To remain sustainable Data were collected using in-depth interviews. Information obtained from the interviews were analyzed according to the study. Using the theory and related research as a guide to analyze the data. And then presents the data obtained by analyzing the content.

The findings of a community bank Tamot the concept of slowing the flow of water to slow down. Storage and emptying it proposes no flow to the lower deposition. The water used throughout the year for both agriculture and consumption. The engagement People involved in the formulation of regulations. To practice in the same direction. Shared care resources by exploring water sources. Joint replacement planting trees around the creek sides are creating a bank to increase the fertility of the forests. Including participation to residents in community awareness. Appreciate and feel jealous in order to preserve water resources in the community to remain sustainable.

Keywords: Management, Water Bank, Participation by Community

บทนำ

ปัจจุบันกระแสของปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะได้ปลูกเร้าให้ประชาชนและชุมชน องค์กรต่างๆ ในสังคมไทยหันมาให้ความสนใจกันมากขึ้นเพื่อเรียกร้องให้เกิดกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงความสมดุล และลดกระแสการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับวิถีชีวิตท้องถิ่นที่ต้องพึ่งพิงและผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติ

มาโดยตลอด ทำให้เกิดความคิดความเข้าใจในความสัมพันธ์ของระบบนิเวศอย่างเป็นองค์รวมและเห็นถึงความเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยที่มีผลกระทบอย่างเป็นลูกโซ่ของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดผลกระทบสู่สิ่งหนึ่งแล้วไปเกิดผลกระทบต่อสิ่งอื่น และเชื่อมโยงไปสู่การเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ จึงทำให้ชุมชนในประเทศไทยหลายชุมชนได้มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งเพื่อจัดทำโครงการต่างๆ สำหรับแก้ปัญหาในชุมชน หนึ่งในนั้นก็คือ ชุมชนตะโหนด อำเภอดะโหนด จังหวัดพัทลุง (องค์การบริหารส่วนตำบลตะโหนด, 2556) โดยชุมชนตะโหนดนั้นเป็นอีกชุมชนหนึ่งในประเทศไทยที่วิถีชีวิตของคนในชุมชนได้อาศัยพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ ที่มีอยู่ในชุมชน เนื่องจากที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดกับเทือกเขาบรรทัดซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เป็นอย่างมาก ในช่วงเวลาต่อมาทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรน้ำได้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่องเป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์มีการจับจองและบุกเบิกที่ดินของชาวบ้าน จนป่าผืนใหญ่ค่อยๆ ลดพื้นที่ลงแปรเปลี่ยนเป็นที่ดินทำกิน และผลจากการทำลายป่าไม้ก็ทำให้เกิดการเสียสมดุลของระบบนิเวศ น้ำในลำคลองต่างๆ ลดลง ทั้งนี้เนื่องด้วยพื้นที่ของชุมชนตะโหนดอยู่ติดกับเทือกเขาบรรทัดเมื่อถึงฤดูฝนก็จะประสบกับปัญหาน้ำท่วมและปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงหน้าแล้งนับวันปัญหาเหล่านี้ยิ่งทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนตะโหนดและชุมชนใกล้เคียงทั้งยังส่งผลต่อทรัพยากรสัตว์น้ำ สัตว์ป่า พืชพรรณถูกทำลาย ดังนั้นแนวคิดการจัดการน้ำจึงเกิดขึ้น มีการจัดตั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ว่าด้วยการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำต่อเนื่องมาจนถึงฉบับ พ.ศ. 2550 (สมคิด สิงสง, 2553)

ถึงแม้จะมีการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แต่ในอีกด้านหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชน ได้มีท่านพระครูอุทิตกิจจาทร เจ้าอาวาสวัดตะโหนด ซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวตะโหนดให้ความเคารพ เชื่อฟัง และเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ด้านความคิด และด้านกำลังในการพัฒนาชุมชนของชาวตะโหนด ได้เป็นผู้ริเริ่มและเป็นผู้ทำให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชน โดยใช้วัดตะโหนดเป็นศูนย์กลาง เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเป็นศูนย์รวมความรักความสามัคคีของคนในชุมชน จนได้เกิดการจัดตั้งองค์กรชุมชนชื่อว่า “สภาลานวัดตะโหนด” ขึ้นมา ซึ่งเป็นองค์กรที่เกิดขึ้นจากความต้องการของชุมชน โดยอาศัย “ลานวัดตะโหนด” เป็นที่รวมกลุ่มพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านต่างๆ เป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ (Informal Organization) (ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์, 2540) ซึ่งแนวคิดด้านการจัดการธนาคารน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ก็ได้เกิดจากลานวัดตะโหนดด้วยเช่นกันโดยมีสาระสำคัญที่น่าสนใจอยู่ที่การให้ประชาชนคนตะโหนดมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรน้ำ เพื่อ มีน้ำไว้สำหรับใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ในด้านการอุปโภคบริโภค ด้านเกษตรกรรม ทั้งยังเพื่อกักเก็บ สะสมน้ำ และชะลอการไหลของน้ำให้ช้าลง สร้างความรู้

ความเข้าใจและจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและเป็นการจัดการเพื่อให้
เกิดการเห็นคุณค่าต่อทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน (อุดม พงศ์ศรีวัฒน์ และคณะ, 2544)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ การดำเนินงานโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชน
ตะโหมด อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหมด
อำเภอตะโหมด จังหวัดพัทลุง
- 3) เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากการดำเนินงาน การจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหมด อำเภอ
ตะโหมด จังหวัดพัทลุง ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการธนาคารน้ำแบบมีส่วนร่วมของชุมชนตะโหมด อำเภอตะโหมด
จังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ
ในการเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ การดำเนินงานโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ของ
ชุมชนตะโหมด กระบวนการมีส่วนร่วมโดยชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำ ผลที่เกิดจากการ
ดำเนินงาน การจัดการธนาคารน้ำ ของชุมชนตะโหมดให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวม
ข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและทำการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-
depth Interview) การสังเกต การสนทนากลุ่ม และนำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์ตรวจสอบพร้อม
นำเสนอผล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เก็บข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) ผู้ให้ข้อมูล
หลัก ประกอบด้วย ผู้ริเริ่มแนวคิดธนาคารน้ำ ผู้นำชุมชน คณะกรรมการ “สภานานวัตตะโหมด”
หัวหน้าฝ่ายทรัพยากรด้านสิ่งแวดล้อมที่ดูแลด้านโครงการ ธนาคารน้ำ สมาชิกในชุมชนตะโหมด
อำเภอตะโหมด รวมทั้งสิ้น 20 คน

ผู้วิจัยสร้างแบบสอบถามสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล โดย
ศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด หลักการ และการดำเนินงานของการ
จัดการธนาคารน้ำ ข้อมูลด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการธนาคารน้ำของชุมชน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้าน
ผลจากการจัดการธนาคารน้ำของชุมชนตะโหมด

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการสัมภาษณ์ (Interview) ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการ
สัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมายตามแนวทางแบบสัมภาษณ์ โดยได้นัดหมายไว้ล่วงหน้า และใช้วิธีการสังเกต
(Observation) 2 รูปแบบ ได้แก่ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัย

เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการธนาคารน้ำพร้อมกับสังเกตและทำการจดบันทึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยจะทำการสังเกตจากการเข้าพบพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต นำมาวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และประเด็นที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้นำสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่ามีการนำแนวคิด หลักการ โดยนำภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทำท่อน้ำหัวนาหรือเหมืองฝายหัวนา ซึ่งแต่เดิมนั้นจะใช้คันดินหรือกั้นหินกั้นขวางทางน้ำบริเวณลำธาร เพื่อเก็บกักน้ำ ชะลอการไหลของน้ำ นอกจากนี้ได้นำแนวคิดจากการเรียนรู้วิธีการสร้างท่อน้ำขาวป่า (ชนเผ่าชาวกูยที่อาศัยอยู่ในบริเวณเทือกเขาบรรทัด) เพื่อต้องการจับปลา โดยการนำก้อนหินมาวางเรียงไว้บริเวณที่เป็นแอ่งเพื่อชะลอการไหลของน้ำ ต่อมาได้เริ่มมีแนวคิดและพัฒนาการทำธนาคารให้มีหลายรูปแบบมากขึ้นโดยการมีส่วนร่วมมีใน 4 ด้านประกอบด้วย

1) การร่วมกันกำหนด กฎ ระเบียบในการจัดการธนาคารน้ำในชุมชน ในระยะแรก ๆ ที่มีการเริ่มจัดการดูแลทรัพยากรน้ำ ในรูปแบบของการทำ “ธนาคารน้ำ” ชาวบ้านในชุมชนยังไม่มี การจัดตั้งกฎ ระเบียบ ข้อบังคับขึ้นมา แต่เมื่อมีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำมากขึ้น ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรน้ำเริ่มลดลง และจำนวนประชากรในชุมชนก็เพิ่มมากขึ้น ชาวบ้าน พระสงฆ์ นักพัฒนา และผู้นำชุมชนจึงได้ร่วมกันคิดจัดตั้งกฎ ระเบียบขึ้นมาบังคับใช้ร่วมกันทั้งภายในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง โดยมีการเข้าประชุมร่วมกันและมีการประชาสัมพันธ์ทั่วไปเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนอื่นๆ ได้รับทราบโดยทั่วกันซึ่งสอดคล้องกับ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526) ที่ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมในการคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบ ในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการตั้งกฎ ระเบียบที่นำมาใช้กับทรัพยากรในชุมชน หากมีผู้ใดฝ่าฝืนจะดำเนินคดีตามกฎหมาย

2) การร่วมกันดูแลทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนโดยการเดินสำรวจศึกษาป่าไม้ และแหล่งน้ำ การเดินสำรวจศึกษาธรรมชาตินั้น เริ่มเกิดขึ้นจากการระดมความคิดของชาวบ้านในชุมชนอยากจะให้เด็กและเยาวชนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของป่าและทรัพยากรน้ำ และได้เรียนรู้วิถีชีวิตที่ต้องมีการพึ่งพิงป่าและแหล่งน้ำ เราอยู่ในชุมชนจะไม่มีทางรู้ได้เลยว่าป่าไม้ หรือแหล่งน้ำถูกทำลายไปมากน้อยเพียงใด เราต้องมีการเดินเข้าไปสำรวจข้างในป่า เพื่อหาสาเหตุต่างๆ ถึงจะมีการคิดหาวิธีรับมือกับปัญหาได้ การเดินสำรวจธรรมชาติหากพบพบว่าต้นไม้ และแหล่งน้ำในบางจุดเกิดความเสียหาย ต้องมี

การหันมาดูแลอย่างเร่งด่วน ซึ่งกิจกรรมนี้จะมุ่งเป้าไปที่เด็กและเยาวชน เพื่อเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก การอนุรักษ์ป่าไม้และแหล่งน้ำให้กับเด็กและเยาวชน โดยอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของผู้นำชุมชน และแกนนำของชุมชน ทั้งยังมีการสำรวจเส้นทางใหม่ๆ เพื่อเป็นแหล่งพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำ ธาราน้ำต่อไป

3) การร่วมกันปลูกต้นไม้ทดแทน บริเวณสองข้างลำห้วยที่มีการทำธาราน้ำ ชาวบ้านและ ผู้นำชุมชนได้ร่วมกันจัดกิจกรรมนี้ขึ้นมาทุกปีเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนได้ตระหนัก เห็นความสำคัญ ของป่า มีความรู้สึกหวงแหน รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และช่วยกันดูแลรักษาต้นไม้ในชุมชนต่อไป การ ปลูกต้นไม้ทดแทนบริเวณสองข้างลำห้วยที่มีการทำธาราน้ำเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่จะช่วยสร้าง ความอุดมสมบูรณ์ให้กับป่าและแหล่งน้ำ ต้นไม้บริเวณสองข้างลำห้วยจะช่วยเพิ่มความแข็งแรงให้กับ โครงการธาราน้ำได้ ช่วยลดการพังทลายของหน้าดิน ช่วยในการดูดซับน้ำ แสดงให้เห็นว่าชาวบ้าน ในชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการมีอยู่ของต้นไม้ แหล่งน้ำ พื้นที่ต้นไม้ที่มากขึ้นก็จะส่งผลดีต่อ ธาราน้ำ ส่งผลให้ป่ามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังช่วยฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำและแหล่งน้ำที่เคย เสื่อมโทรมให้กลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เมื่อมีป่าไม้ต้นไม้ที่อุดมสมบูรณ์การพังทลายของหน้าดิน ก็ จะน้อยลง ส่งผลให้โครงการ “ธาราน้ำ” ได้ผลดียิ่งขึ้น มีทั้งป่าไม้ไว้ช่วยดูดซับน้ำ และช่วยชะลอ การไหลอย่างรุนแรงของน้ำในช่วงน้ำหลาก ทั้งยังเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านในชุมชนได้มาทำกิจกรรม ร่วมกัน นอกจากจะช่วยกันรักษาป่าแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างความสามัคคีภายในชุมชนอีกด้วย

4) การร่วมกันในการสร้างธาราน้ำ การบำรุงรักษาธาราน้ำ ประโยชน์ที่ได้รับในการ สร้างฝายชะลอน้ำ “ธาราน้ำ” นั้น จะทำในที่ที่เป็นลำห้วยลำธารขนาดเล็ก ในบริเวณที่เป็นต้นน้ำ หรือพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ให้สามารถกักตะกอนอยู่ได้ และหากพื้นที่ที่น้ำไหลแรงก็สามารถชะลอ การไหลของน้ำให้ช้าลง และกักเก็บตะกอนเอาไว้ไม่ให้ไปทับถมตอนล่าง เป็นวิธีการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้ดีมากวิธีการหนึ่ง เพราะการทำฝายต้นน้ำลำธารหรือ การทำ “ธาราน้ำ” มีความสำคัญต่อการลด ความรุนแรงของกระแสน้ำในลำห้วยในช่วงฤดูฝนที่มีปริมาณฝนตกหนัก และช่วยลดการพังทลายของ ดิน ส่วนในช่วงฤดูแล้ง ฝายกักตะกอน จะช่วยชะลอการไหลของน้ำ ทำให้น้ำค่อยๆ ไหลลงความชุ่มชื้น ให้คงอยู่นานขึ้น เป็นประโยชน์ต่อทรัพยากรทั้งพืช สัตว์ ได้อาศัยความชุ่มชื้นนั้น เพื่อให้ชาวบ้านใน ชุมชนได้ตระหนัก เห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำ มีความรู้สึกหวงแหน รู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ และร่วมใช้ประโยชน์จากทรัพยากรน้ำร่วมกัน บุคคลหนึ่งบุคคลใด หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่มีสิทธิ์ใช้ ทรัพยากรแบบผูกขาด

ส่วนการสร้างฝายชะลอน้ำในพื้นที่ซึ่งไม่ใช่ต้นน้ำลำธาร และมีกระแสน้ำเชี่ยวกรากในช่วงฤดู ฝนก็ต้องทำธาราน้ำแบบถาวร ที่มีความแข็งแรง เพราะต้องทำเป็นจุดเป็นเว้าที่สามารถมีพื้นที่ รับน้ำได้พอสมควร เพียงพอต่อการรับน้ำที่มีจำนวนมาก จุดที่จะสร้างต้องมีความแข็งแรงทั้งตัวของ ธาราน้ำต้องแข็งแรง และดินหรือตลิ่งบริเวณนั้นต้องแข็งแรงเป็นอย่างมาก เพราะไม่เช่นนั้นน้ำจะ

พื้ดพาท้ั้ง “ธนาการน้ำ” พ้งไปพร้อมตล้ง ส่วนด้านต้นน้ำก็ควรมีการพ้า “ธนาการน้ำ” แบบใช้กัอนหิน เพ็ือขวางการไหลของน้ำเป็นระยะๆ ตามช่วงจ้งหะวที่เหมาสมจจะเป็นการชะลอน้ำได้ดีเพ็ือช่วยลดการไหลของน้ำ

ชุมชนตะโหมด นิยมสร้างฝายชะลอน้ำแบบไม้อาวร ใช้วัสดุจากธรรมชาติเป็นหลัก เช่นคัณดิน หิน หรือน้ำกระสอบทรายมากัันทางไหลของน้ำ เพ็ือสำหรับชะลอน้ำในหน้าแล้ง การไหลของน้ำก็ยังคงมีการไหลอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะไหลอยู่หน้าฝายซึ่มผ่านฝาย ทำให้ในชุมชนตะโหมดของเรามีน้ำไหลผ่านตลอดเวลาความชุ่มชื้นให้ระบบนิเวศในชุมชน

ด้านการบำรุงรักษารานาการน้ำ เนื่องจากรานาการน้ำแต่ละชนิดมีการใช้วัสดุและมีอายุการใช้ งานแตกต่างกัน วัสดุแต่ละอย่างที่ใช้อาจเสื่อมสลายตามธรรมชาติ ฉะนั้นควรมีการบำรุงรักษาให้อยู่ใน สภาพที่สมบูรณ์ และเป็นปกติในแต่ละปีก่อนฤดูฝนจะมาถึง เช่น ถ้าหากเป็นธนาการน้ำเศษไม้ คัณดิน หรือธนาการน้ำแบบกระสอบทราย ควรมีการซ่อมแซมเสาหลักและเพิ่มเติมส่วนประกอบที่ชำรุด ส่วน ธนาการน้ำกัังถาวรและธนาการน้ำถาวรนั้น ควรมั่นตรวจรอยรั่วซึ่มของน้ำบนตัวธนาการน้ำ ตลอดจนสิ่งกัิดขวางทางน้ำเป็นประจำทุกปี ส่วนธนาการน้ำที่มีวัตถุประสงค์ในการเก็บกักน้ำเพ็ือ ประโยชน์ด้านใดด้านหนึ่ง ถ้าหากมีตะกอนทับถมมากควรมีการขุดลอกเพ็ือให้มีพื้นที่กักเก็บน้ำได้ เพียงพอ

ประโยชน์ของธนาการน้ำ เป็นการลดการชะล้างพังทลายของดิน และลดความรุนแรงของ กระแสน้ำในลำธาร ทำให้ระยะเวลาการไหลของน้ำเพิ่มมากขึ้น เพิ่มความชุ่มชื้นและกระจายความชุ่ม ชื้นออกไปเป็นวงกว้างในพื้นที่ทั้งสองฝั่งของลำห้วย นอกจากนี้อยังช่วยเพิ่มปริมาณน้ำใต้ดินบางส่วน ด้วย กักเก็บตะกอนและวัสดุต่าง ๆ ที่ไหลลงมากับน้ำในลำห้วยได้ดี เป็นการช่วยยืดอายุแหล่งน้ำ ตอนล่างให้ตื้นเขินช้าลง คุณภาพของน้ำมีตะกอนปะปนน้อยลง เพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ และการทดแทนของสังคมพืชให้แก่พื้นที่โดยรอบทั้งยังทำให้เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและใช้ เป็นแหล่งน้ำเพ็ือการอุปโภคบริโภคของมนุษย์และสัตว์ป่าต่าง ๆ ตลอดจนนำไปใช้ในการเกษตรได้อีก ด้วย ลดความรุนแรงของการเกิดไฟป่าในฤดูแล้ง

ด้านผลจากการจัดการธนาการน้ำในชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืน การทำธนาการน้ำของชุมชน ตะโหมด ชาวบ้านเริ่มมองเห็นประโยชน์จากการจัดการธนาการน้ำในชุมชนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพราะชาวบ้านได้รับประโยชน์ในรูปแบบของ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ อุปโภค บริโภค หาสัตว์ น้ำ อาหาร เกษตรกรรม ลดปัญหาภัยแล้ง ลดปัญหาน้ำท่วมรุนแรง มีการใช้ภูมิปัญญาในการจัดการ ทรัพยากรน้ำในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (กมล หอมกลิ่น, 2551)รายงานการวิจัยโครงการ รูปแบบการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติปะลัสิ่งแวดลัอมล้าโดมใหญ่ ตำบลไร้ใต้ อำเภอฟิบุลมังสาหาร จ้งหวัดอุบลราชธานี ช่วงแรกชาวบ้านก็ไม่มีควมรู้กัทำกัันตามประสา น้ำไม้ นำหินมากัันขวางทางน้ำ พอทำไปๆ ต้องมีการอาศัยการทดลองทำมันก็จะเกิดเป็นภูมิปัญญาเกิดการเรียนรู้ขึ้นมาเอง พอเริ่มมี

การทำมากขึ้นก็เริ่มได้รับผลประโยชน์เช่น ในป่ามีน้ำตลอดทั้งปี มีน้ำใช้ทำการเกษตร มีน้ำไว้เลี้ยงสัตว์ อุปโภค บริโภค รวมทั้งมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากการสังสมประสบการณ์ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น โดยผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้นำและพระซึ่งเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจ ได้ให้ความรู้ในการสร้างธนาคารน้ำ มีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเป็นการให้ความรู้และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์แก่ชุมชน รวมไปถึงการให้สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงานและติดตามประเมินผล จนเป็นผลให้ธนาคารน้ำที่ถูกสร้างขึ้นสามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

สรุปและอภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า การจัดการธนาคารน้ำในชุมชนเป็นกระบวนการทางสังคม เป็นการรวมตัวกันของชาวบ้านในระดับชุมชน เป็นเครือข่ายเข้ามาช่วยกันดูแลรักษา และร่วมกันได้รับประโยชน์จากธนาคารน้ำในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนคนละหมัด ร่วมกันสำนึกในความเป็นเจ้าของต้นไม้ แหล่งน้ำของชุมชน ร่วมกันฟื้นฟูสภาพป่า ร่วมกันสร้างฝายชะลอน้ำ เก็บกักน้ำและร่วมกันสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่ชุมชนในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนตะโหนดนั้น ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดการธนาคารน้ำในชุมชน ในทุกกิจกรรมที่ผู้นำชุมชนได้จัดขึ้นมา ซึ่งเริ่มตั้งแต่การที่ผู้นำชุมชนมีความคิดที่จะหาแนวทางในการทำให้ทรัพยากรน้ำในชุมชนคงอยู่ตลอดไป และให้ประโยชน์แก่ชาวบ้านในชุมชนอย่างยั่งยืนตลอดไป ชาวบ้านในชุมชนก็ได้ให้ความร่วมมือ และได้นำเรื่องนี้เข้าหารือในที่ประชุมของชุมชนตะโหนด ชาวบ้านได้ให้ความร่วมมือกันในชุมชน เข้าร่วมกับทุกกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรน้ำ ป่าต้นน้ำ เช่นการสร้าง “ธนาคารน้ำ” กิจกรรมปลูกต้นไม้ทดแทน กิจกรรมเดินสำรวจเพื่อศึกษาธรรมชาติ นอกจากนี้ชาวบ้านในชุมชนก็ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ เพื่อคอยสอดส่องดูแลห้ามมิให้บุคคลภายนอกเข้ามาลักลอบบุกรุกทำให้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนทั้งต้นไม้แหล่งน้ำเสียหาย ผู้นำชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับขึ้นมาเพื่อให้ทุกคนได้ปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน ชาวบ้านในชุมชนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากการจัดการทรัพยากรน้ำธนาคารน้ำในชุมชนร่วมกันได้ เพราะชาวบ้านได้รับประโยชน์ในรูปแบบของ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ อุปโภค บริโภค หาสัตว์น้ำ อาหาร เกษตรกรรม ลดปัญหาภัยแล้ง ลดปัญหาน้ำท่วมรุนแรงน้ำ มีการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนเป็นการให้ความรู้และจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์น้ำแก่ชุมชน รวมไปถึงการให้สมาชิกในชุมชน มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินงานและติดตามประเมินผล จนเป็นผลให้การจัดการธนาคารน้ำสามารถมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย จากการสัมภาษณ์ทั้งกลุ่ม ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชนตะโหนดทั้งหมด 20 คน สามารถสรุปในภาพรวมได้ว่า หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับงานทางด้านทรัพยากร

น้ำควรเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการธนาคารน้ำในพื้นที่ชุมชนตะโหมด อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุงให้มากขึ้น จัดฝึกอบรมในการจัดการทรัพยากรน้ำ “ธนาคารน้ำ” อย่างถูกวิธี ส่งเสริมสนับสนุนให้ชาวบ้านมีการอนุรักษ์ไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม หรือความเชื่อที่นำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรน้ำ “ธนาคารน้ำ” และควรสนับสนุนงบประมาณที่มีความจำเป็นต้องใช้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ “ธนาคารน้ำ” ในพื้นที่ชุมชนตะโหมด อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง และนำองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรน้ำ “ธนาคารน้ำ” ในพื้นที่ชุมชนตะโหมด อำเภอดะโหมด จังหวัดพัทลุง นำไปใช้กับการจัดการทรัพยากรน้ำในชุมชนพื้นที่อื่นๆต่อไป

บรรณานุกรม

- กมล หอมกลิ่น. (2537). รายงานการวิจัยโครงการรูปแบบการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลำโดมใหญ่ ตำบลไรใต้ อำเภอบึงนาราง จังหวัดอุบลราชธานี: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยอนุเคราะห์ไทย. กรุงเทพฯ.
- ศิริพร พงศ์ศรีโรจน์. (2540). องค์การและการจัดการ, ห้างหุ้นส่วนจำกัดเทคนิค 19. กรุงเทพฯ.
- สมคิด สิงสง. (2553). รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง บริหารจัดการทรัพยากรน้ำต้องเริ่มจากจุลภาค วันที่ 6 สิงหาคม 2553. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- องค์การบริหารส่วนตำบลตะโหมด. (2556). คู่มือฐานข้อมูลตำบล. พัทลุง: สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลตะโหมด.
- อุดม พงศ์ศรีวัฒน์ และคณะ. (2544). องค์การชุมชนสภาลานวัดตะโหมดกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. สำนักงานป่าไม้เขตสงขลา.